

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
Коледж електронних приладів
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Навчально-методичний центр цивільного захисту та
безпеки життєдіяльності Черкаської області
Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського (м. Одеса)
Смілянський коледж харчових технологій
Національного університету харчових технологій
Уманський національний університет садівництва
Черкаська медична академія
Черкаський державний технологічний університет
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаське регіональне відділення Соціологічної Асоціації України
Академія фінансів і бізнесу VISTULA (Варшава, Польща)
Головна школа пожежної служби (Варшава, Польща)

ВІСНИК ГУМАНІТАРНОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА: НАУКОВІ ПРАЦІ

ВИПУСК 19

м. Черкаси

УДК 009
ББК 34.3

Рецензенти:

Гуржій О. І. – заслужений діяч науки і техніки України, д-р іст. наук, професор (Інститут історії України НАН України);

Гордуновський О. М. – д-р іст. наук, доцент (Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»);

Мосов С. П. – заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, д-р військ. наук, професор (Льотна академія Національного авіаційного університету).

Головний редактор:

Чубіна Т. Д. – д-р іст. наук, професор (завідувач кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України).

Відповідальний редактор:

Спіркіна О. О. – канд. іст. наук (доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України).

Редакційна колегія:

Гора В. А. – начальник факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, підполковник служби цивільного захисту, канд. пед. наук, доцент;

Дмитренко М. Й. – професор кафедри психології діяльності в особливих умовах ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д-р філос. наук, професор;

Єремєєва Н. Ф. – професор кафедри іноземних мов факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, канд. філол. наук, доцент;

Коваленко-Чукіна І. Г. – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва, канд. іст. наук;

Кришталь Т. М. – завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д-р екон. наук, доцент;

Ненько Ю. П. – завідувач кафедри іноземних мов факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д-р пед. наук, доцент;

Стадник І. Ю. – завідувач кафедри історії України та суспільних дисциплін Черкаського державного технологічного університету, канд. іст. наук, доцент;

Томіленко А. Г. – фахівець відділу соціально-гуманітарної роботи ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, канд. іст. наук, доцент;

Усов Д. В. – професор кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д-р філос. наук, доцент;

Федоренко Я. А. – доцент кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д-р іст. наук, доцент;

Фомич М. В. – начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, канд. психол. наук, доцент, підполковник служби цивільного захисту;

Чубін Т. К. – голова комісії фахових дисциплін економічного циклу Смілянського коледжу харчових технологій НУХТ, канд. екон. наук.

Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 19. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. – 224 с.

У збірнику містяться наукові статті гуманітарного спрямування, присвячені різним актуальним питанням історії України, історії пожежно-рятувальної служби, психології, педагогіки, філософії, культурології, філології.

Розрахований на науковців, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, курсантів, студентів, усіх, хто цікавиться гуманітарними науками.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №8 від 17.03.2019)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №6 від 06.05.2019)

«лінійне змішування», за якого частина депутатів обирається за мажоритарною системою, а інша частина – за пропорцією. Класичним прикладом застосування змішаної виборчої системи є ФРН, у якій 50 відсотків депутатів Бундестагу обирається за земельними партійними списками, а інші 50 відсотків – на основі мажоритарної системи відносно більшості. Німецький досвід запозичили більшість посткомуністичних країн, зокрема, Росія, Литва та ін. Змішана виборча система у нових державах пострадянського простору надійніше та об'єктивніше дозволяє віддзеркалювати політичну структуру суспільства, веде до появи впливових політичних структур замість «кишенькових» партій, які не мають популярності серед населення.

Вважається, що змішана система дещо привабливіша для простого виборця. Наявність загальнонаціональних списків виборчих блоків посилює суспільний інтерес та повертає увагу до перипетій політичної боротьби. Мотивація пересічного виборця зростає, адже окрім впливу на вибори у своєму одномандатному окрузі, він має можливість долучатися до загальноукраїнського політикуму. Крім того, у варіанті змішаної системи зменшується роль суб'єктивних факторів (зокрема, владного впливу) на рішення виборців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія. Навч. посібник. – К., 2001.
2. Політологія: навч. посіб. / [М. П. Гетьманчук та ін.]; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. – К. : Знання, 2011.
3. Політологія : підручник / В. Г. Антоненко [та ін.]; за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К. : Академія, 2010.
4. Політологія у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. / За заг. ред. К. М. Левківського. – К., 2003.
5. Політологія. Навчально-методичний комплекс / За ред. М. П. Іщенко. – Черкаси., 2007.
6. Політологія: Підручник. / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенька – К., 2002.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДІ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЇ

Проворова Н. С.

Савчук О. П., кандидат педагогічних наук

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Соціалізація, як процес становлення особистості і до сьогодні є актуальним для багатьох дослідників. Адже від процесу соціалізації особистості залежить процес розвитку суспільства загалом. Успішний процес соціалізації показує результат у всіх сферах діяльності людини, особливо в соціальному аспекті. За процесом соціалізації слідкують і батьки, і вчителі і педагоги до певного етапу становлення індивіду.

Тому розгляд питання соціалізації є одним із провідних завдань соціальної психології. Завдяки процесу соціалізації будуються соціальні відносини, комунікації, формування «Я – концепції» кожного.

В науці поняття соціалізація трактується, як процес входження індивіда в суспільство через різні соціальні інститути через засвоєння певних норм, правил, цінностей шляхом виховання та навчання. Якщо розглядати процес соціалізації у широкому сенсі, то процес соціалізації – це розвиток людини як соціальної істоти, становлення її як особистості.

Сучасне суспільство має великий інтерес до розвитку особистості людини через багато суспільних наук, які досліджують дане питання. Суспільні відносини існують як форма діяльності багатьох індивідів завдяки властивостям певних людей, які проявляються в їх поведінці і взаємодії. Саме через те, шляхи формування особистості вирішують подальше життя суспільства. Посилюється не тільки теоретичний інтерес до цього питання, а й практичний.

Сам термін «соціалізація» у різних науковців має своє трактування відносно до проблеми дослідження. Але першими вченими, які почали розробляти на основі нього галузь знань були Г. Тард і Ван Женнеп. Перший з дослідників цим поняттям описував процес входження індивіда до нації, народу через процес наслідування традицій і культурного спадку.

Вчений Б.Д. Паригін трактує зміст поняття «соціалізація», як входження індивіда в соціум, пристосування до нього, засвоєння норм і правил, які висуває суспільство. Інший вчений І.С. Кон визначає дане поняття через засвоєння людиною соціального досвіду, в ході якого формується окрема особистість.

Протилежне визначення поняття дає Б. Г. Ананьєв, стверджуючи, що соціалізація – це процес формування індивіда як особистості, її соціального становлення, включення особистості в різні соціальні інститути та системи, а також засвоєння певних норм, правил та цінностей, що склалися в ході історичних змін.

За Т. Шибутані соціалізація є безперервною адаптацією людини до його оточення, формування здатності відчувати людей і проектувати їх поведінку, вміти пристосовуватись до постійних змін реакцій та поведінки оточуючих. Вважається, що особистість досягла повного становлення і розвитку в процесі соціалізації, коли може брати участь в узгоджених діях на основі норм встановлених конвенцією.

Разом з поняттям соціалізації ми розглянули і інші близькі за означенням поняття: «формування», «розвиток», «виховання», але вони не є подібними. Щоб розібратись з цим питанням можна розглянути деякі особливості процесу соціалізації:

- в першу чергу соціалізація несе в собі процес засвоєння соціального досвіду, а процес формування і розвитку несе в собі здобуття нових умінь, навичок, рис характеру;

- соціалізація направлена на пристосування особистості до зовнішнього середовища, а формування і розвиток – на внутрішній світ особистості;

- соціалізація концентрує увагу на придбанні соціальних та культурних рис особистості, коли в свою чергу формування і розвиток несуть в собі біологічні і фізичні риси особистості;

- соціалізація може проходити стихійно не закріплюючись за певним соціальним інститутом, в той час як виховання – це чітко спланований процес направлений на формування в особистості тих чи інших якостей.

- процес соціалізації не завжди може бути чітко організованим, так як досвід йде з суспільства в залежності від ситуацій та суб'єктивних обставин, а виховання в свою чергу має вигляд послідовного плану дій [1, 17–18].

На процес соціалізації, як на будь-який інший впливає ряд чинників. Чинники в соціалізації можна розділити на особистісні та соціальні. Особистісні чинники – це риси характеру, типи темпераменту та деякі окремі особистісні якості.

Соціальні чинники поділяють наступним чином:

- макрофактори – залежать від проживання у великих групах (держава та її норми, культура);

- мезофактори – залежить від проживання у певному виді спільноти (етнічні чинники, релігійні, типи поселення, ЗМІ);

- мікрофактори – залежить від проживання у малих групах (школа, родина).

Соціальна психологія виділяє багато класифікацій щодо стадій проходження соціалізації. В основному прийнято розділяти на первинну і вторинну соціалізацію. Перша стадія охоплює дитинство і юність. Вторинна охоплює зрілість і старість. Але з розвитком соціальної психології їх стало значно більше.

Вчена С. Г. Давидюк пропонує наступні стадії розвитку соціалізації [2, 31–32]:

- адаптація;
- індивідуалізація
- інтеграція;
- трудова стадія;
- післятрудова стадія.

Первинна соціалізація відбувається від народження до підліткового віку, під час якого дитина поступово засвоює соціальний досвід, проходить процес адаптації, наслідує норми та правила суспільства.

Друга стадія – індивідуалізація, відбувається в період від підліткового віку до юнацького. Під час неї у дитини з'являється бажання виділитись серед інших, показати свою індивідуальність, може критично реагувати на суспільні норми та правила поведінки, і разом з тим будуються позиції і світогляд стосовно оточення.

Третя стадія – інтеграції. Цей процес відбувається в період від юності до початку зрілості. Під час неї особистість намагається знайти своє місце в соціумі. Якщо якості особистості приймаються суспільством, то процес інтеграції вважається вдалим. Якщо процес інтеграції не відбувся, то є розвиток наступних подій: особистість зберігає свою індивідуальність і агресивно реагує на зауваження та критику до своїх дій; прагне змінити

себе, щоб вписатись в суспільство; виникає внутрішній конфлікт, при якому зовні особистість змінюється в поглядах, а внутрішньо переслідує свої цілі.

Четверта стадія – трудова. Це період повної зрілості особистості. Трудова діяльність людини не тільки відтворює засвоєнні норми та цінності, а й відтворює цей досвід під час активної трудової діяльності.

П'ята стадія – після трудова. Старість особистості, коли вона може передавати молодому поколінню досвід, певні норми, традиції, чим і робить вагомий внесок в розвиток суспільства і подальшого покоління

На даному етапі розвитку суспільства та соціально-психологічної науки актуальним є вплив електронних ЗМІ та Інтернет мережі на процес соціалізації особистості.

Дослідженням процесу соціалізації займалися багато вітчизняних вчених. Серед них наступні: В. В. Москаленко, М. П. Лукашенко, В. І. Ташенко та багато інших. Вони також не відхиляють того, що електронні ЗМІ та Інтернет на даному етапі розвитку суспільства стають одними із провідних чинників соціалізації молоді і в деякій мірі витісняють усталені соціальні інститути соціалізації. Увагу привертає найбільше мережа Інтернет, так як вона заповнила весь інформаційний простір суспільства і ввійшла в життя кожного, неначе завжди була. Кожна молода, мала та зріла особистість зв'язала своє життя з Інтернет мережами, а деякі не уявляють життя без неї, чи бачать в ній сенс життя.

В останні десятиліття з'явилися принципово нові канали соціалізації, які суттєво впливають на процеси формування молоді, її адаптацію в суспільстві, яке радикально змінюється. Одним із таких каналів є глобальний інформаційно-мережевий простір, який пронизує всі сфери соціального життя, торкається вказаних процесів як у нових, так і в традиційних інститутах соціалізації.

На фоні зниження цінності історично-складених інститутів соціалізації зростає роль Інтернет-мережі в процесі соціалізації особистості. Молоді люди більш відкриті та мобільні у прийнятті нової інформації, швидше засвоюють нові технології та інновації. А це в свою чергу відбивається на цінностях, стереотипах, правилах поведінки, що сформувались до впливу нового інституту. З багатьма позитивними сторонами, є і негативні ризики неправильного трактування нових знань, досвіду, виникнення тривожних та агресивних станів, викривлення лінії поведінки.

За аналізом наукової літератури ми встановили, що сучасна українська молодь повністю поглиблена в життя Інтернету. Більшість часу проводять за спілкування у соціальних мережах, різноманітних месенджерах, легко там можуть знайти роботу, дізнатись будь-яку інформацію та новини всього світу. Ця універсальність мережі Інтернет поступово знецінює усталені віками інститути соціалізації, вростає в життєдіяльність кожної людини. Інформація отримана через мережу Інтернет впливає на формування світогляду, будує зовсім іншу думку на ті чи інші події. Але є і переваги такого популізму, молодь не стоїть на місці, розвивається з появою нових технологій, швидше сприймає нову інформацію та переробляє її в інтересах своїх і суспільства.

Сучасні молоді люди більше половини активного часу витрачають на використання засобів масової інформації і комунікації, особливо Інтернету, який стає не тільки джерелом різноманітної інформації, але дає можливість знайти роботу, поспілкуватися з друзями, познайомитися тощо.

Зараз дітей та молодь називають комп'ютерним поколінням. І це дійсно так. Молодь, яка народилась в час популяризації Інтернет-мережі мають інакші уявлення про світ, суспільство, себе сприймають дещо по іншому на відміну від старшого покоління без активного користування інформаційними джерелами. Таким особистостям легше пристосовуватись до різних умов життя, роботи та удосконалювати і розвивати свої інтелектуальні здібності [3, 128].

На нашу думку, сім'я є одним із перших і головних соціальних інститутів для соціалізації особистості, та відкладає свій відбиток на відносинах з іншими, манері спілкування, дій. Вона передає культурне збагачення суспільства, релігійні канони, етнічні традиції, моральні цінності, які дитина засвоює і транслює в подальшому своєму розвитку. Саме родина стає головною при підборі цінностей та норм, які дитина буде поглиблювати та інтерпретувати в суспільстві.

Величезне значення сім'ї зумовлено тривалістю і частотою сімейного спілкування, його безпосередністю і родинністю. Сім'я є першою і спочатку єдиною референтною групою для дитини. З моменту народження її оточує обмежене, замкнене коло дорослих, де старший є первинним джерелом знань про оточуючий світ. Родинна сім'я є тим соціально-психологічним середовищем, з яким вона безпосередньо контактує протягом всього життя. Стиль сімейного життя, взаємини між членами сім'ї справляють значний вплив на розвиток особистості. В цих ракурсах сім'я досліджувалась у багатьох роботах вітчизняних та зарубіжних науковців.

У зв'язку з соціалізацією важливо зробити акцент на ролі сім'ї як соціально-психологічному просторі, в якому утворюється вся система взаємовідносин дитини з батьками, іншими людьми, самим старшим поколінням, через які дитина так чи інакше усвідомлює широкий соціальний світ, який віддзеркалюється в сімейних відносинах і який стає головним чинником соціалізації особистості на етапі раннього дитинства.

За інститутом сім'ї йде не менш важливий інститут соціалізації – школа. Адже в її стінах діти знаходяться більшу частину життя та часу, в яких вчителі прививають культурні, моральні цінності та норми, правила поведінки, духовні надбання. А також, що шкільна система є цілеспрямованою і чітко спланованою, що допомагає процесу соціалізації не відбуватись стихійно [4, 93].

Різні вчені розглядають впливи на процес соціалізації з різних сторін, та досліджували перевагу організованості у засвоєнні досвіду суспільства з досягнення певного рівня соціалізації.

Вчена О. В. Лавренко у своєму дослідженні відзначає, що соціалізація молодих людей проходить у принципово інших умовах, ніж соціалізація їхніх батьків. Життєвий досвід останніх далеко не завжди може допомогти дітям, оскільки батьки можуть не дуже ясно уявляти, які саме цілі ставитиме життя перед їхніми дітьми і які особисті якості і навички будуть адекватними новій

соціальної реальності, які з них слід прагнути розвивати в своїх дітях насамперед. Батьки, що виростили в радянській культурі, в період дорослішання своїх дітей при передачі їм цінностей і зразків поведінки в суспільстві самі можуть переживати гостру кризу ціннісних і нормативних уявлень [5, 47].

Процес соціалізації не може відбуватись виключно за стихійною формою. Необхідний рівень соціалізації потребує також застосування організованих форм виховання.

Підводячи підсумок аналізу проблеми соціалізації особистості, можна сказати, що це питання буде актуальним завжди, адже від процесу соціалізації особистості залежить процес розвитку держави і всіх її сфер. Тому соціальна сфера повинна бути зацікавлена в ефективній організації процесу соціалізації особистості з урахуванням історичних, етнічних, релігійних, моральних та особистісних чинників для отримання сформованої та зрілої особистості, яка в своїй діяльності зможе відтворити отриманий досвід та передавати його молодому поколінню.

З ростом популярності Інтернет мережі серед молодого покоління, потрібно ще більше приділяти уваги процесу соціалізації та трішечки його контролювати, для того, щоб усталенні інститути соціалізації – школа та сім'я не знецінилися повністю. Та це не є головною проблемою. Одна із основних проблем впливу Інтернету на процес соціалізації, це те, що можуть статись негативні наслідки – поява тривожних станів, проблем самоідентифікації, інтеграція в суспільство, агресивність у діях, втрата кордонів реального та віртуального життя.

Але при правильному використанні Інтернет мережі, можна пройти процес соціалізації та знайти своє місце в суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова, Н. М. Дембицька, В. В. Москаленко. – К.: ППП, 2005]. – Кіровоград. 2012. – 205 с.
2. Давидюк С. Г. Конспект лекцій з курсу «соціальна психологія». Кременчук 2014. – 60 с.
3. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» №2 (29) 2016. С. 128–134.
4. Москаленко В. В. Соціалізація особистості. Монографія. Видавництво Фенікс. К : 2013. – 460 с.
5. Лавренко О. В. Морально-ціннісні орієнтації економічної соціалізації студентської молоді /Актуальні проблеми психології. Том I. Випуск 46. С. 45–51.